

Juryrapport Zenobia Essayprijs 2014

De Stichting Zenobia is genoemd naar de derde-eeuwse koningin van Palmyra, over wie zowel in de klassieke als in de Arabische literatuur een rijke traditie bestaat. Stichting Zenobia steunt Nederlands onderzoek naar en/of rapportage over het onderzoeksgebied waarvoor Zenobia van Palmyra symbool is komen te staan: onderzoek op het snijvlak van disciplines, overgangperiodes en culturele interactie. Een van de wijzen waarop de Stichting dit stimuleert is door middel van de tweejaarlijkse Zenobia Essayprijs.

De Zenobia Essayprijs wordt uitgereikt aan de auteur van het beste essay of wetenschappelijk werk dat op interdisciplinaire wijze de doelstelling van de Zenobiastichting vervult. Het is niet noodzakelijk dat het werk op Zenobia of haar tijd is toegespitst, maar bepaalde elementen uit het Zenobia-onderzoek zijn wel criteria voor geschiktheid. Ik noem ze hier kort voor u op, omdat dit cruciaal is voor het begrijpen van de keuze die de jury dit jaar maakte:

- Ten eerste moet het gaan om een Nederlands onderzoek; het is niet noodzakelijk dat het stuk in het Nederlands is gesteld, maar wel is het een voorwaarde dat de auteur de Nederlandse nationaliteit heeft of anderszins met ons land of een van onze universiteiten verbonden is.
- Inhoudelijk dient het essay gerelateerd te zijn aan ‘de Oudheid’. Ook dit vatten we ruim op; ook de late Oudheid hoort hier bij en het stuk mag ook het ‘nachleben’ van de Oudheid tot onderwerp hebben.
- Comparatief element (tussen ‘Oost’ en ‘West’ in de breedste zin van het woord)
- Geografisch: Middellandse Zee bekken en aangrenzende regio’s
- Interdisciplinair
- Uitgaande van of illustratief voor de relativiteit van Oost/West-constructies – waarmee we bedoelen dat de traditionele tegenstelling tussen Oost en West zijn beste tijd heeft gehad en dat wij op zoek gaan naar onderzoek dat de wisselwerking, interactie en perceptie bestudeert.

Naast een vaststelling van de mate waarin ingediend werk inhoudelijk aansluit op de doelstellingen van de Stichting Zenobia let de jury bij de beoordeling van ingediend werk in het bijzonder op originaliteit, leesbaarheid, en de kwaliteit van de vergelijking: voegt juist het vergelijkende aspect meerwaarde toe? Wordt het zicht op *beide* vergeleken elementen verhelderd? Ten slotte kijkt de jury of het onderzoek bijdraagt aan de *methodiek* van vergelijkend onderzoek, in dit geval dus interculturele vergelijking.

Vanmiddag valt mij als voorzitter van de jury van de Zenobia Essayprijs de eer te beurt voor de derde keer de Zenobia Essayprijs uit te reiken. De jury heeft onderzoek bekeken dat in de afgelopen twee jaar verschenen is, en uiteindelijk vier teksten genomineerd:

- Het afscheidscollege van professor Bert van der Spek, waarin hij de woelige jaren dertig in de tweede eeuw voor Christus bespreekt in zowel het Westen als het Oosten.
- Een artikel van Rolf Strootman waarin hij het doorwerken van de Grieks-Romeinse heersersideologie in het Osmaanse Rijk analyseert.
- Het blog van Jona Lendering waarin hij tal van wetenswaardigheden over het Oosten en het Westen voor een groot publiek toegankelijk maakt.
- Een artikel van Richard van Leeuwen waarin hij de mogelijke relatie tussen een verhaal uit *Duizend en één nacht* en een verhaal uit de *Odyssee* onderzoekt.

Hoewel de jury van mening was dat dit alle vier kwalitatief hoogstaande stukken zijn die voor de leden van Zenobia zeer leeswaardig zijn, heeft zij toch vrijwel unaniem gekozen voor het artikel van Richard van Leeuwen, ‘*De Duizend en één nacht* en de *Odyssee*: een neoplatonistische omzwerping’, omdat dit artikel laat zien hoe moeilijk het is om de interactie tussen Oost en West daadwerkelijk aan te tonen. Door in te zoomen op één oosters verhaal en motieven hieruit te vergelijken met verhalen uit de Griekse traditie, slaagt de auteur erin dit proces te concretiseren. Bovendien maakt dit artikel duidelijk dat men bij dergelijke ontleningen nooit simpelweg iets kopieert, maar dat het wordt ingepast in een nieuwe culturele context.

Richard van Leeuwen onderzoekt in dit stuk de Griekse wortels van het verhaal van de Hasib Kariem ad-Dien en de Slangenkoninkin, een spannend verhaal uit de Vertellingen van *Duizend en één nacht*, waarin de held Hasib wordt opgesloten in de kelder van een grot, van waaruit hij weet te ontsnappen waarna hij in de onderwereld de slangenkoninkin ontmoet. Zij brengt Hasib weer naar de bovenwereld maar wordt door de nietsnut verraden, zodat ze gevangen wordt genomen en gekookt ten behoeve van de genezing van de koning. Ook Hasib drinkt van het kookvocht en verwerft zo kennis van alle wetenschappen. Richard van Leeuwen vergelijkt dit verhaal met een passage uit het werk *De grot der nimfen* van de Griekse neo-Platoonse filosoof Porphyrius, die commentaar geeft op de grot van de nimfen zoals beschreven in de *Odyssee*.

Naast verschillen, bestaan er opmerkelijke overeenkomsten tussen beide beschrijvingen en Richard van Leeuwen concludeert uiteindelijk na een zeer gedetailleerde en genuanceerde argumentatie dat die overeenkomsten te herleiden zijn tot een neo-Platoonse bron. Richard van Leeuwen houdt zich in

dit artikel verre van al te gemakkelijke parallellen tussen de Griekse en de Arabische literaire tradities en laat goed zien hoe gecompliceerd en vol onzekerheden de reconstructie van een dergelijk proces is. De jury roemt vooral de sterke methodologische inslag van dit artikel en de toegankelijke wijze waarop de auteur dit moeilijke proces voor een breed publiek onder woorden brengt. Het resultaat is een buitengewoon originele en grensverleggende wetenschappelijke bijdrage, die perfect aansluit bij de doelstelling van de Stichting Zenobia.

Amsterdam 1 november 2014

Mathieu de Bakker, Maaike van Berkel, Lucinda Dirven, Michiel Leezenberg,
Mirjam Shatanawi, Petra Sijpesteijn, Johan Weststeijn.